

حاج آقارضا رفیع

رزینا میری

رضا رفیع ملقب به «قائم‌مقام‌الملک» فرزند حاج محمدمهدی شریعتمدار ملاک و روحانی بزرگ گیلان در سال ۱۲۶۴ شمسی در رشت متولد شد. تحصیلات مقدماتی را نزد معلمین خصوصی فرا گرفت، سپس طبق عرف و مرسوم آن زمان در حوزه علمیه رشت سطوح را نزد علمای آن شهر به اتمام رسانید و چند سال نیز درس خارج خوانده و اجازه اجتهاد گرفت، نامبرده قدری هم ریاضیات، نجوم، منطق، خطابه، رجال و کلام را فرا گرفت.

در سن ۲۰ سالگی در زمره مشروطه‌خواهان درآمد و بسا میرزا کریم خان رشتی معزالسلطان ارتباط نزدیکی پیدا نمود. در همان زمان به آموختن زبان روسی پرداخت و در مدت کوتاهی خواندن و نوشتن و مکالمه روسی را به خوبی آموخت بدینوسیله با کنسول روس در گیلان مراوده یافت و تدریجاً مشاور آنها شد.^۱

در اوایل جنگ جهانی اول سال ۱۲۹۳ شمسی به تهران آمد و از طرف دولت تزاری روسیه به سمت کنسول افتخاری سفارت روس در تهران انتخاب و رسماً به وزارت امور خارجه ایران معرفی گردید.^۲ کار او رسیدگی به امور مربوط به اتباع روسیه در سازمانهای اداری ایران بود و این سمت را تا انقلاب اکتبر روسیه عهده‌دار بود. در همین سالها یک روز هنگام عبور از خیابان شاه‌آباد به طرف درشک‌اش تیراندازی شد و به‌رغم اصابت دو گلوله به بازوی او، جان سالم بدر برد.^۳ در آن زمان شایع شد که این تیراندازی به تحریک هواداران سیاست انگلیس در ایران صورت گرفت. در سال ۱۲۹۸ شمسی از طرف احمدشاه قاجار لقب «قائم‌مقام‌الملک» به وی اعطا گردید. در پی کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹ شمسی، عده‌ای از رجال و بزرگان بازداشت شدند. حاج آقارضا رفیع هم

۱. باقر عاقلی. رضاشاه و قشون متحدالشکل. تهران، نشر نامک، ۱۳۷۷، ص ۱۳۱.

۲. باقر عاقلی. خاطرات یک نخست‌وزیر (احمد متین‌دفتری). تهران، علمی، ۱۳۷۰، ص ۳۲.

۳. باقر عاقلی. شرح حال رجال سیاسی و نظامی معاصر ایران. تهران، نشر گفتار، نشر علم، ۱۳۸۰، ج ۲، ص ۷۳۴.

به زندان افتاد و تمام مدت رئیس‌الوزرای سید ضیاء‌الدین طباطبایی را در زندان بسر برد. او در ۶ خرداد ماه سال ۱۳۰۰ شمسی از زندان آزاد شد،^۴ و مورد توجه خاص سردار سپه رضاخان رئیس قشون و وزیر جنگ قرار گرفت. وی در سال ۱۳۰۰ شمسی که قشون متحدالشکل پا گرفت به سمت مشاور سیاسی رضاخان سردار سپه در قشون استخدام شد.^۵

او که ابتدا ملبس به لباس روحانیت بود یکی از نخستین کسانی بود که پس از تأسیس سلسله پهلوی و به قدرت رسیدن رضاخان، در سال ۱۳۰۵ شمسی، برای نشان دادن همسویی با سیاستهای فرهنگی رضاشاه، از لباس روحانیت بیرون آمد و به قول خودش لباس فرنگی پوشید.^۶ رضا رفیع در دوره‌های ۵، ۶، ۷، ۱۲، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷ از طوالتش، گرگانرود و بندرپهلوی (انزلی) به نمایندگی مجلس شورای ملی برگزیده شده و به عنوان سناتور انتصابی، در دوره‌های دوم و سوم مجلس سنا نیز حضور داشت.^۷

وی اگرچه همواره با سیاستهای دودمان پهلوی همراهی داشت و به عنوان یکی از مشاوران ویژه رضاشاه و محمدرضا پهلوی ایفای نقش می‌کرد، اما گاهی روابط میان آنها دچار مشکلاتی می‌شد.

به عنوان نمونه در دوره دوازدهم مجلس شورای ملی در سال ۱۳۱۹ شمسی مصونیت پارلمانی او سلب و به دادگاه احضار و برای مدت چند ماه زندان و چندین ماه در تبعید بسر برد. ولی سرانجام تبرئه گردید و به مجلس بازگشت.^۸

همچنین در دوره هفدهم مجلس شورای ملی او از نمایندگانی بود که به نفع دکتر محمد مصدق با طرح محدودیت اختیارات شاه (اینکه شاه باید سلطنت کند نه حکومت) موافقت کرد. با وجود این، رضا رفیع پس از کودتای ۲۸ مرداد به عنوان سناتور انتصابی به مجلس سناراه یافت و برای دو دوره در این سمت باقی ماند و بدین‌گونه بیش از پیش خود را به دربار نزدیک ساخت، اما در سال ۱۳۴۰ شمسی در دوره نخست‌وزیری دکتر علی امینی با لایحه اصلاحات ارضی مخالفت نمود. انگیزه واقعی او به درستی روشن نشد، اما همین موضع وی باعث شد که مورد خشم محمدرضا شاه واقع شده و از صحنه سیاست کنار زده شود. به همین علت، رضا رفیع پس از عمری

۴. رضا رفیع. اولین آشنایی با شاه. سالنامه دنیا، ش ۱۱-۱۲، سال ۱۳۳۵، ص ۱۵۳.

۵. باقر عاقلی. رضاخان و قشون متحدالشکل. ص ۱۳۲.

۶. رضا رفیع. روزیکه تغییر لباس دادم. سالنامه دنیا، ش ۱۹-۲۰، سال ۱۳۴۲، ص ۷۹.

۷. عطاءالله فرهنگ قهرمانی. اسامی نمایندگان مجلس شورای ملی از آغاز مشروطه تا دوره ۲۴ قانونگذاری و نمایندگی مجلس سنا در هفت دوره تقنینیه. تهران، مجلس شورای ملی، ۱۳۵۶، ص ۲۱۱ و ۲۵۰.

۸. همان، ص ۱۵۵.

حضور پیدا و پنهان در عرصه سیاست، یکی دو سال پایان عمر خویش را در انزوای سیاسی بسر برد و سرانجام در سال ۱۳۴۲ شمسی در سن ۷۸ سالگی درگذشت. عکسهای این شماره از فصلنامه تاریخ معاصر اختصاص به معرفی این شخصیت دارد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

حاج آقا رضا رفیع در لباس روحانیت در دفتر کار خویش | ۱۳۰۵-۱۱

حاج آقا رضا رفیع با لباس شخصی و کلاه پهلوی [۱۱-۶۲۵]

سرتیپ علی توفیقی، فرج‌اله بهرامی، رضا رفیع، امیر امیراعلم، سردار رفعت علی نقدی، فضل‌اله زاهدی [۱-۸۳۲]
حاج آقا رضا رفیع و عده‌ای از همراهان رضاشاه پهلوی در جریان سفر به بندر گز؛ از چپ به راست: امیر لشکر خدایار خدایاری، محمود انصاری.

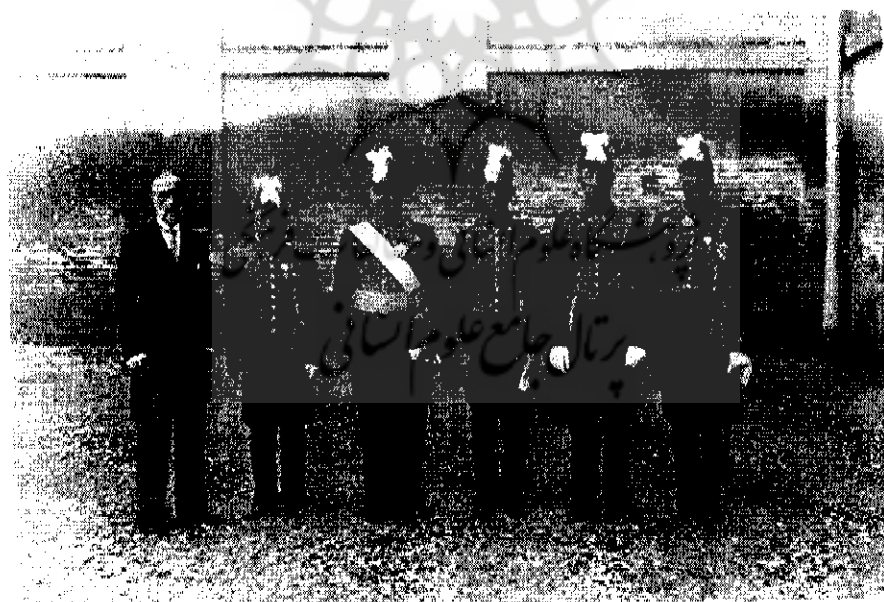

رضاشاه پهلوی در سفر لرستان با هیأت همراه: از چپ به راست ۵. رضا رفیع ۶. احمد امیر احمدی ۷. رضاشاه پهلوی و نفر آخر امیراعلم | ۱۸۲۸-۱۸۲۹

از چپ به راست: رضا رفیع، محمدرضا پهلوی ولیعهد، رضاشاه پهلوی، جعفرقلی سردار اسعد بختیاری | ۱۹۲۰-۱۱

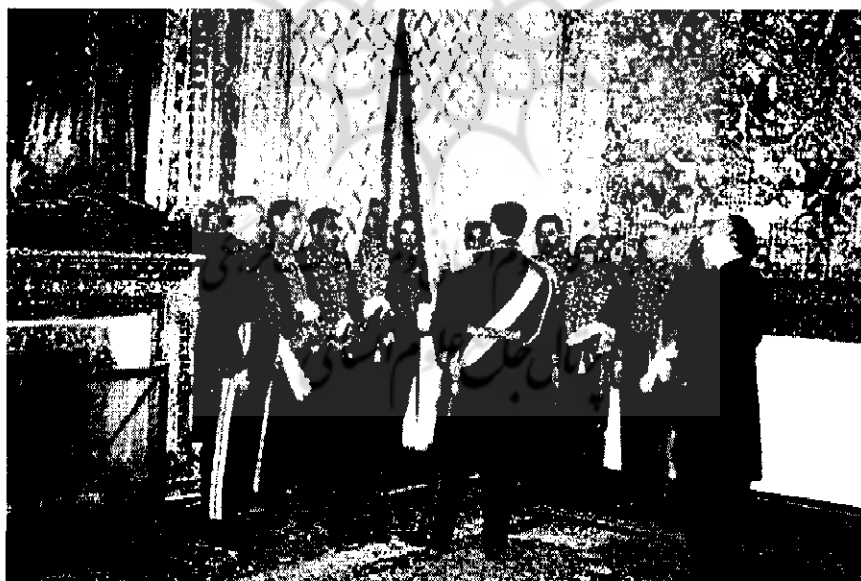

از چپ به راست: رضا رفیع، محمود بدر، محمود جم، علی منصور، اسماعیل مرآت،
محمدابراهیم شوکت‌الملک علم | ۱۹۱۰-۱۴

روز افتتاح بیمارستان هدایت در دروس؛

از چپ به راست: ۱. مهدیقلی هدایت ۲. رضا رفیع ۳. علی امیرحکمت | ۱۱-۲۵۱۳

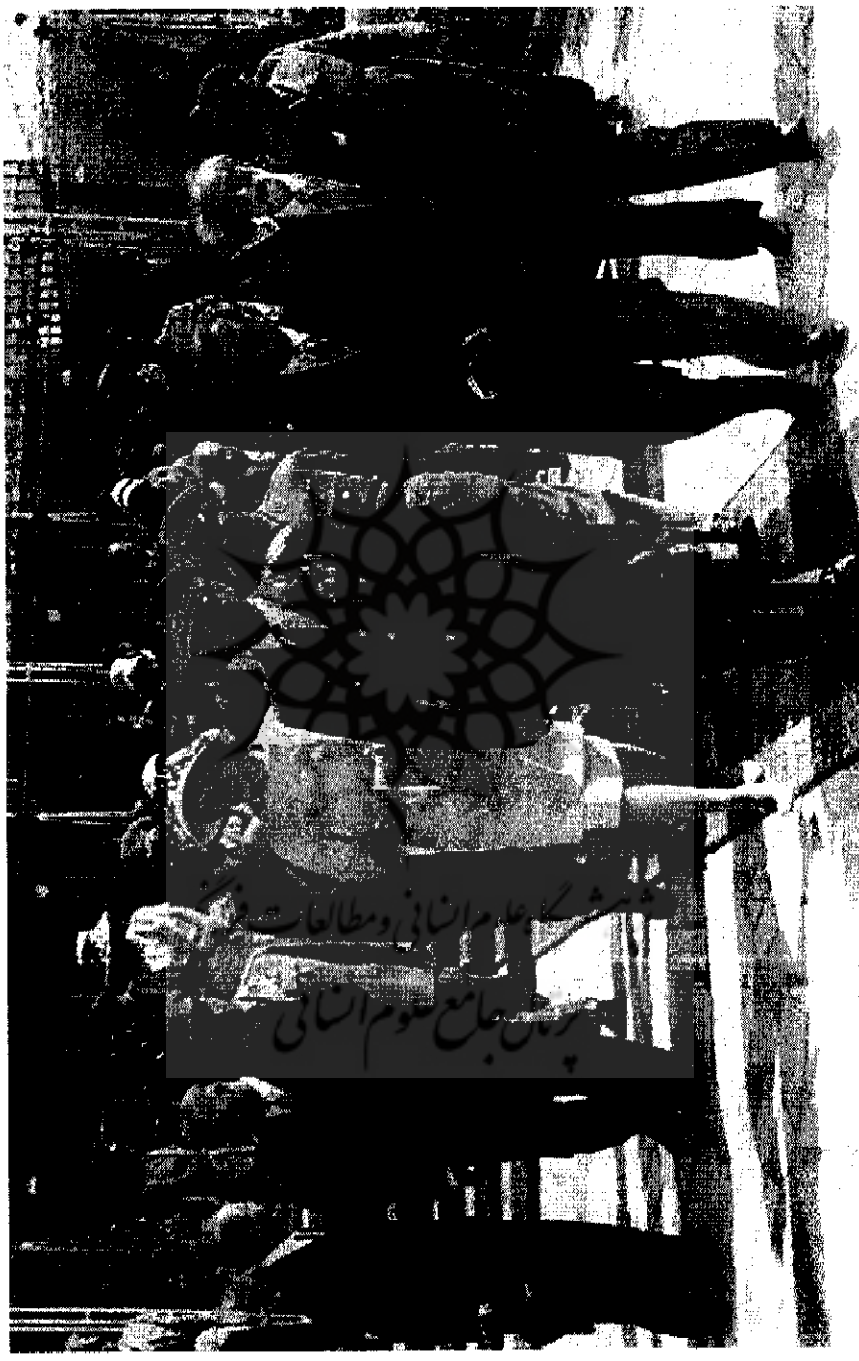

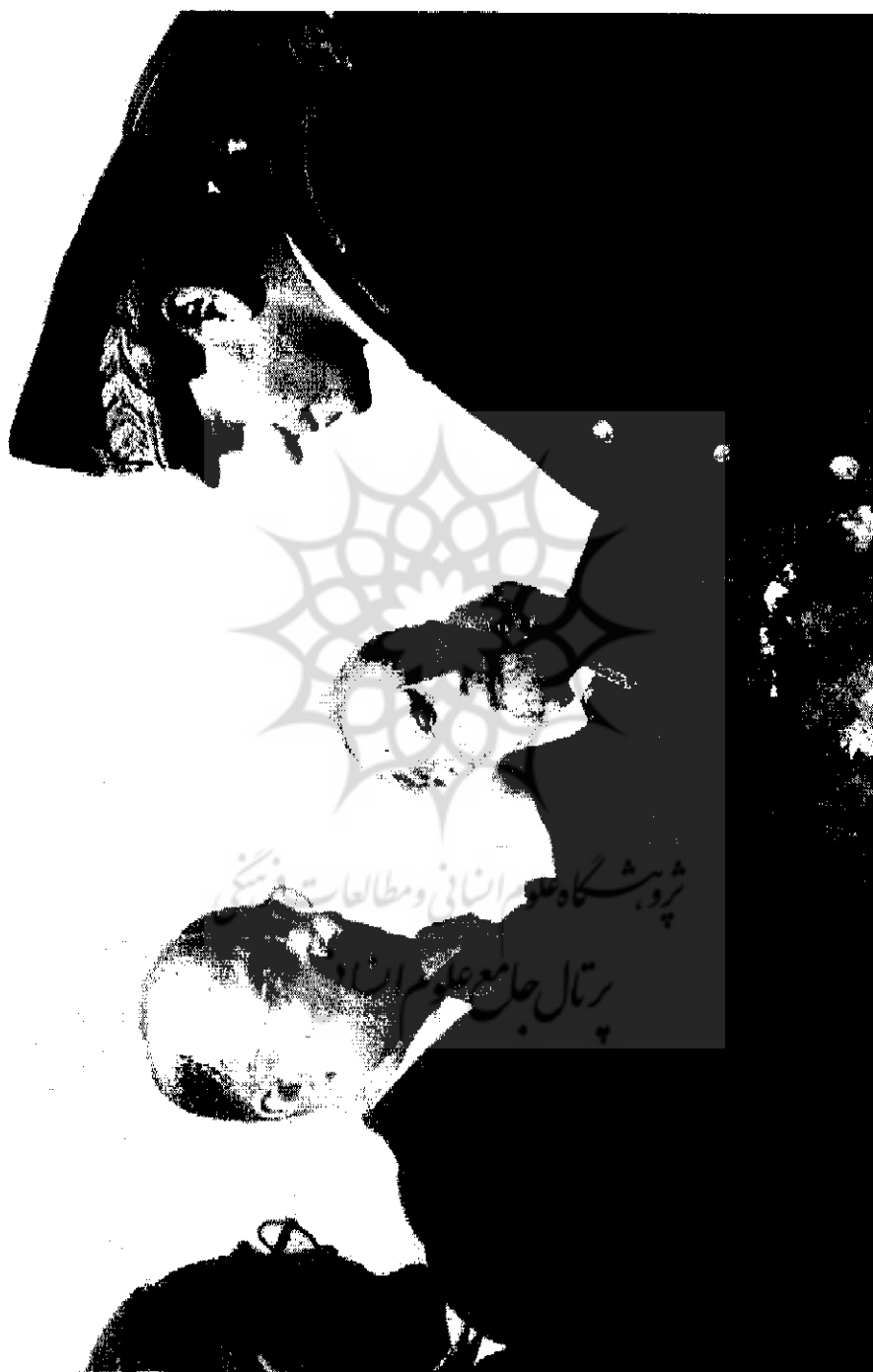
محمدرضا پهلوی به هنگام ملاقات با جمعی از اعضای کابینه دکتر محمد مصدق در یک سلام رسمی

از چپ به راست: باقر کاظمی، شمس‌الدین امیرعلایی، علی امینی، خلیل طالقانی،

[۹] مرتضی یزدان‌پناه، محمدرضا پهلوی، رضا رفیع | ۱۵-۴۰۱۴

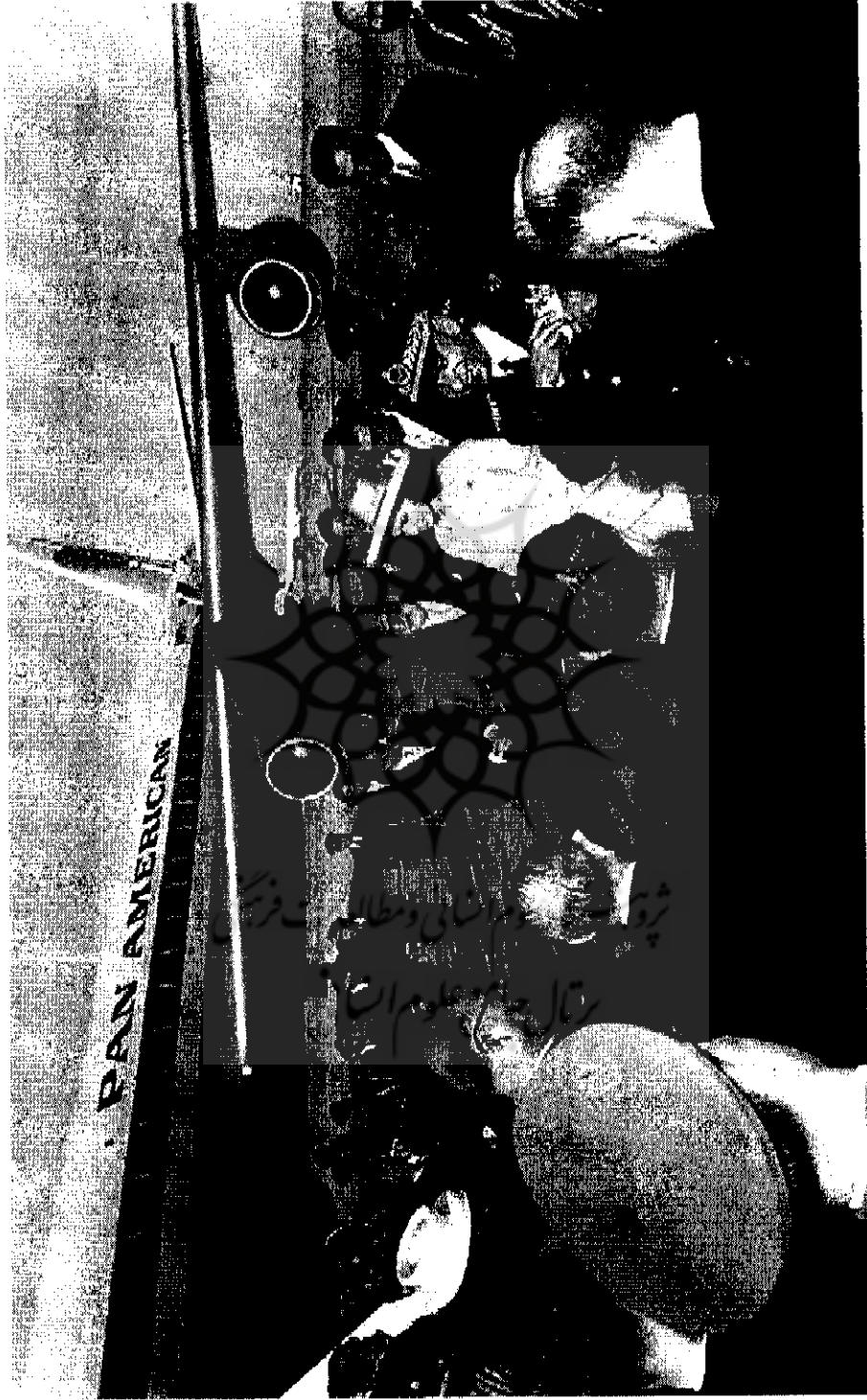
از چپا به راست: حسین علاء، محسن نصر، غلامعلی اویسی، غلامرضا پهلوی، فرح پهلوی، محمدرضا پهلوی، بهرام آرینا، علی امینی، رضا رفیع | ۱۳۶۶-۵۶۹۶-۱۳۶۶

از چپ به راست: بدیع الزمان فروزانفر، علی اکبر سیاسی، رضا رفیع، محمدرضا پهلوی | ۱۳۲۵-۱۴

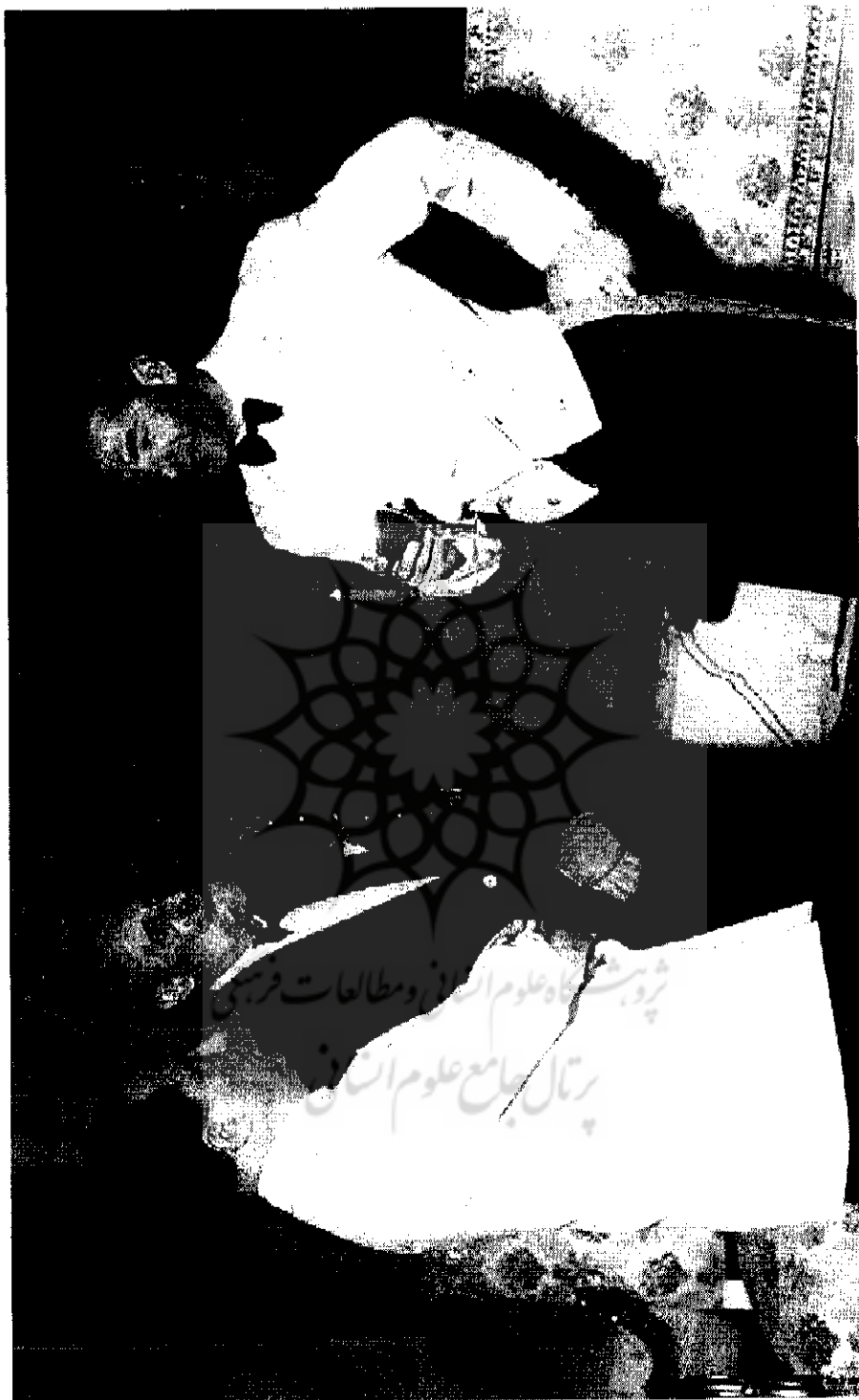
۳. رضا رفیع ۴. اردشیر زاهدی ۵. احمدرضا پهلوی ۶. عبدالرضا پهلوی ۷. غلامرضا پهلوی ۸. محمودرضا پهلوی ۹. مهرداد پهلبد [۴-۳۲۵۷]
 محمدرضا پهلوی و فرح پهلوی در آستانه سفر به آمریکا در فرودگاه مهرآباد: از چپ به راست: ۱. ابوالفتح آقایی ۲. علی امینی

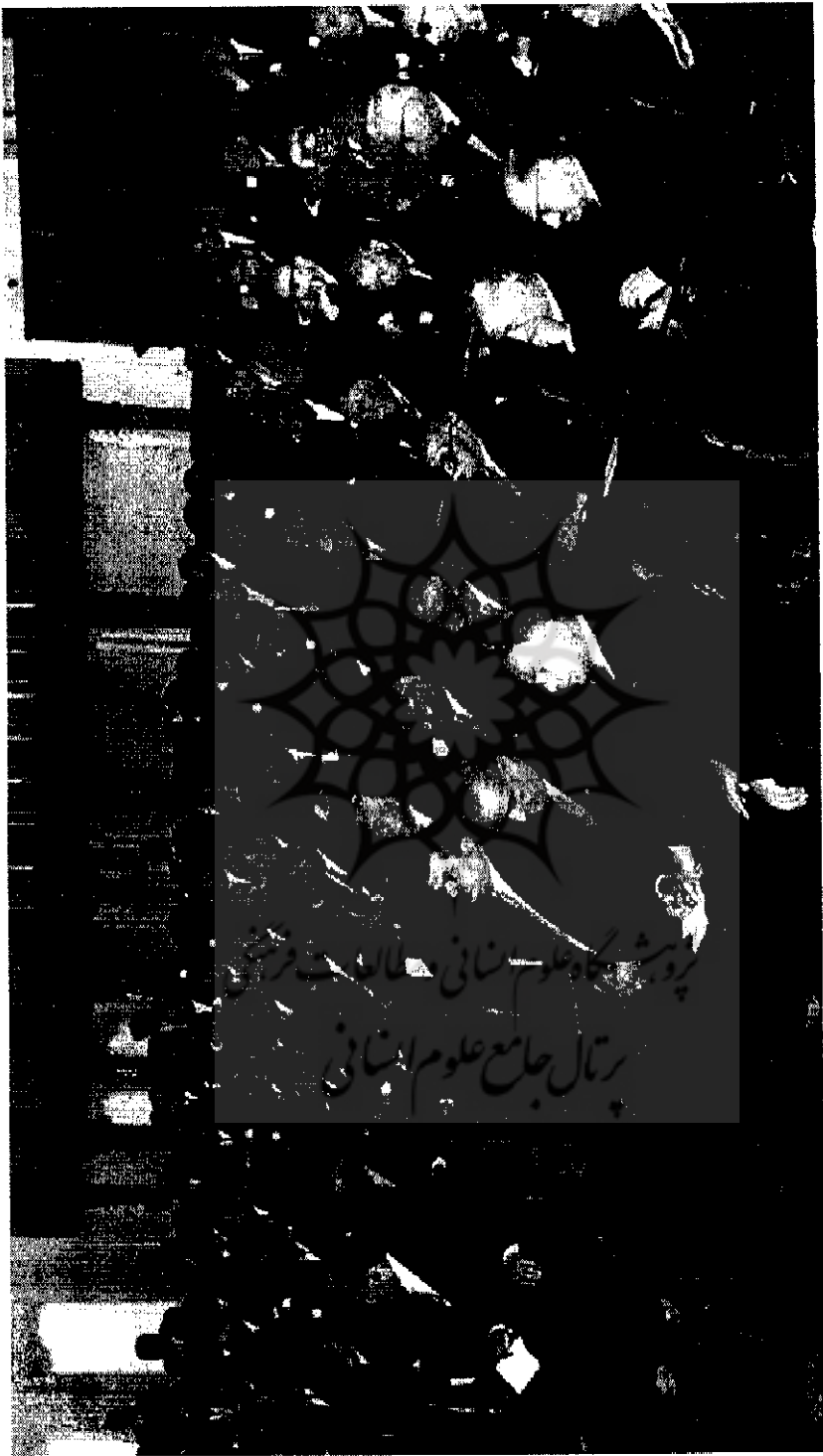
سید ضیاءالدین طباطبایی در پیری به اتفاق سفیر پاکستان در ایران و عده‌ای از مقامات
از چپ به راست: غضنفر علی خان سفیر پاکستان، رضا رفیع، سید ضیاءالدین طباطبایی، باقر کاظمی، علی دشتی | ۱۵۴۰-۱

محمدرضا بهلوی به اتفاق رضا رفیع و حسن اکبر در جریان شرکت در یک مهمانی | ۹۸۴-۸

محمدرضا پهلوی و هیات همراه در سفر به عربستان سعودی و ملاقات با ملک فیصل از چپ به راست: حسن رفیع، رضا اکبر، حسن تقی‌زاده، محمدرضا پهلوی، ملک فیصل پادشاه عربستان، منوچهر انبال، محسن صدر | ۲۹۲-۱۳۱۰

جلسه مشترک مجتبین شورا و سنا با حضور منوچهر آقبال نخست‌وزیر و عده‌ای از وزیران؛ از چپ به راست: ردیف اول: ۲. فتح‌الله جلالی ۳. منوچهر آقبال ۴. قاسم اشراقی؛ ردیف دوم: ۱. رضا رفیع ۳. حسن نقی‌زاده ۴. جواد پوشه‌ری ۷. ابراهیم حکیمی ۸. اسدالله شمس‌ملک‌آرا ۹. عباس مسودی ۱۰. سعید مالک؛ ردیف سوم: ۱. جمال امامی ۳. باقر پوشه‌ری ۸. ابوالفضل عضد ۹. حسن بقایی ۱۰. محمدساعده مرادغزالی ۱۱. امیراعلم؛ ردیف چهارم: ۲. امان‌الله اردلان ۳. حسام‌الدین دولت‌آبادی ۴. اسکندر فیروز ۶. حسن سراج‌حجازی ۸. رستم میربخیار ۱۰. محمدعلی مسودی ۱۲. مصطفی قلی‌رام؛ ردیف پنجم: نفر آخر کاظم شیبانی؛ ردیف ششم: ۱۱. عنایت‌الله نصیری

از چپ به راست: رضا رفیع، عباس آرام، اردشیر زاهدی | ۲۳۱۰-۱پ|

حاج آقا رضا رفیع به هنگام گفت‌وگو با نصیر عصار | ۲۹۶۹-۱پ|

پښتونستان ښوونځي
پښتونستان ښوونځي